

RESSENYES

Xavier MARCET I GISBERT, Qui ha manat a Terrassa? i altres reflexions (Terrassa, Editorial Ègara, 1991), 87 p.

En la majoria dels casos, els estudis d'història local són excessivament, si no exclusivament, positivistes. De fet, l'historiador acostuma a consumir les millors energies en la recaptar i en l'elaboració de les dades. Així, quan arriba l'hora de les conclusions, de destil·lar-ne la interpretació, es troba massa aclaparat pel pes de la informació, i aquest és rarament contrabalançat per la curiositat cap enfora, cap a les altres històries locals i cap a les qüestions generals. Amb aquest plom a les ales, les interpretacions no solen anar més enllà d'un vol rasant.

L'assaig històric és un gènere poc sovintejat entre nosaltres i ho és menys encara en la història local. L'assaig té la virtut de posar més l'accent en la interpretació que en la informació. És cert que sovint hi ha el perill de volar excessivament amunt. Tanmateix, només des de l'alçada s'assoleix la perspectiva suficient per oferir panoràmiques interpretatives, construïdes òbviament amb una base d'estudi, que estimulin futures línies de prospecció i de recerca. En aquest sentit val la pena recordar l'impacte d'obres com *Notícia de Catalunya* de Jaume Vicens i Vives o *Línies d'història ciutadana i La vida íntima de Sabadell* del nostre Miquel Carreras.

Aquest llibre de Xavier Marcet és un assaig històric, tot i que hi ha també un notable esforç divulgatiu. Un historiador, que s'ha dedicat a investigar la constitució del poder local a Terrassa durant el franquisme, s'havia de sentir irremissiblement atret per la continuïtat/discontinuitat del franquisme local en relació a les estructures del poder que definiren aquesta ciutat durant el primer terç del segle. Aquest és, com ho reflecteix el títol, el centre de les reflexions d'aquesta obra.

Xavier Marcet conclou que el bloc de poder, expressat en el salisme, funcionà a Terrassa des de la fi del segle XIX fins als anys cinquanta i seixanta del nostre segle. El salisme es mantingué òbviament a la defensiva durant la II República, excepte durant el bienni negre, i fou momentàniament des-

truït durant la guerra i la revolució de 1936-1939. La visió que Marcet ens dona del salisme fins al franquisme és molt breu, atès que ja havia publicat un magnífic article, *El salisme. Moviment polític i bloc de poder* a la revista «Terme», 5 (1990). Del salisme s'ha remarcat massa *l'excepcionalitat del discurs* en el context català (una dreta espanyolista i conservadora enfront d'una dreta catalanista i renovadora) i s'ha tardat molt a veure que el salisme era sobretot *el discurs de l'excepcionalitat* (un desenvolupament polític local molt singular). És per això que fins ara no se n'ha començat veritablement la interpretació.

El salisme —remarca l'autor— no es pot entendre al marge del pre-salisme, és a dir, de les estructures de poder local, configurades en la segona meitat del vuit-cents, i que tingueren molt a veure amb un procés d'industrialització específic, caracteritzat per un ritme pausat, per una radicalitat menor de les transformacions socials, per una estructura industrial molt concentrada... D'aquí una doble tradició, sustentada d'una banda en un liberalisme populista, que permetia arrabassar moltes banderes als escassos republicans de la vila, i de l'altra en un antimodernisme o en un modernisme molt frenat, que es reflectia en el temor a les conseqüències socials dels processos més radicals d'industrialització, com el que tenia lloc a Sabadell. Per això, en el sexenni democràtic de 1868-1873, Terrassa es mantingué monàrquica mentre la marea federal s'imposava a Catalunya.

A la fi del segle XIX, aquesta tradició política fou reformulada per una nova burgesia, amb molta empenta econòmica, que tenia poc a veure genealògicament amb els vells industrials de l'arrencada industrial, i que necessitava prevenir l'increment probable de la conflictivitat social i articular una defensa més eficient i aferrissada dels interessos industrials. Des d'aquesta perspectiva, el salisme començà com un transformisme polític: el vell liberalisme populista fou substituït per un conservadorisme progressivament endurit. A la fi del vuit-cents, el símbol màxim de la integració popular a l'entorn de l'ideari liberal, la commemoració anyal dels màrtirs de 1872 en la defensa de la vila contra els carlins, resultava cada cop més obsolet. Des d'un altre punt de vista, el salisme

fou una adaptació perfecta al sistema de la Restauració en un àmbit local, ja que deixà de banda la fallàcia dels partits de torn i va unir tots els industrials a l'entorn d'Alfons Sala i de la bandera del terrassenisme. A la darrereria del segle, quan la classe dirigent sabadellenca estava políticament dividida entre els candidats a diputats al parlament espanyol, Joan Sallars i Timoteo Bustillo, alguns envejaven la unanimitat terrassenca: *«Nuestra vecina Terrasa se preocupa algo más que nosotros de lo que a su vida industrial se refiere y aspira noblemente a una supremacía que ponga en sus manos el estandarte de la industria. Para ello ha sabido sacrificar egoísmos y miras personales y ha procurado ante todo confiar la representación de sus intereses a una persona idónea, conocedora de cuanto importa a su progreso y prosperidad, a un hijo del Distrito que, como D. Alfonso Sala mantiene digna y noblemente el buen nombre de su patria siendo un bravo adalid de sus intereses»* («Revista de Sabadell», 2.868, 22-VII-1896).

La insòlita estabilitat d'aquesta representació política (Sala fou diputat al parlament espanyol de 1893 a 1923, amb l'únic parèntesi de la Solidaritat Catalana) no s'entendria si darrera el fenomen polític no hi hagués un bloc social homogeni, que controlava, no solament les institucions, sinó també una gran part de la vida ciutadana. Per això, després de 1898, quan la major part de la burgesia catalana començà a qüestionar el sistema de la Restauració i esberlà finalment el sistema de torn de partits al Principat, el salisme es mantingué imbatible a Terrassa, ja que resultava plenament funcional i operatiu per als objectius de la burgesia local: pau social i defensa dels interessos industrials. És clar que el salisme fou també un caciquisme, com ho prova el ferri control que mantenia sobre els nuclis rurals del districte de Terrassa que garantien cada cop més la victòria electoral, però això no era precisament un tret que el diferenciés respecte a d'altres situacions polítiques locals.

El mateix Marcet ha reconegut que l'interès per la figura de Sala ha fet oblidar sovint el salisme. De fet, acabar de revelar els mecanismes del salisme i aprofundir en l'anàlisi del discurs terrassenquista són encara reptes pendants.

En aquest assaig, Xavier Marcet considera també els qui no han manat a Terrassa. La reflexió era obligada ja que poder i no poder són la cara i la creu de la mateixa moneda. De fet, Marcet ens invita a anar més enllà de les institucions i a estudiar el poder en tota la trama de relacions socials. El salisme en la mesura que atregué el gruix de la burgesia industrial terrassenca satel·litzà el catalanisme local fins a 1917 i, en certa mesura, l'experiència es repetí durant la II República. En la mesura que el salisme exclogué, en un grau molt superior que en altres ciutats, la classe obrera del «sistema», ja que el moviment sindical reivindicatiu disposava d'uns marges notablement estrets, el moviment obrer terrassenc es radicalitzà cap a l'anarquisme més extrem, fet que dificultà la seva representació a través del republicanisme. Tot i que encara resta

pendent l'estudi de la classe obrera terrassenca durant el primer terç del segle XX, es pot afirmar que el no poder, que l'oposició, fou exercida de manera molt diferent a Terrassa. L'abast de la violència de 1936 és l'exemple més flagrant d'aquesta singularitat.

Xavier Marcet analitza molt acuradament la descomposició del salisme en els anys cinquanta i seixanta, tant a partir dels canvis en la dimensió i composició de la ciutat, amb les transformacions que comportaren en les institucions locals (sobretot en l'Ajuntament), com a partir de les noves ofertes ideològiques (Opus Dei) adreçades als sectors dirigents. Tanmateix, aquests canvis tingueren un abast molt més general i, de fet, el redimensionament radical de la indústria tèxtil i la diversificació de l'economia, des dels anys setanta, no solament han comportat la liquidació de la Terrassa salista, sinó que han transformat de dalt a baix totes aquelles ciutats bases en un desenvolupament industrial autòcton, a l'entorn del qual s'havia cohesionat un model de societat local.

En un suggerent capítol, l'autor contraposa els casos de Terrassa i Sabadell. Marcet no cau en el fàcil exercici de la confrontació de tòpics (catalanistes/salistes, trentistes/faistes, mesocràcia/aristocràcia...), sinó que avença en la comprensió de la singularitat terrassenca a partir d'un laboratori realment privilegiat, com ho és la comparació de processos històrics de ciutats molt similars en dimensió i en base econòmica, però definides alhora per uns tòpics extremament diferenciats. És mitjançant les diferències i les similituds que hom pot identificar amb més precisió els mecanismes de funcionament d'una societat local.

Potser en algun moment hauríem desitjat que Xavier Marcet hagués gosat endinsar-se en els camins estrictes de l'assaig, però cal reconèixer que encara hi ha moltes llacunes historiogràfiques i que els fonaments per a l'especulació intel·lectual resulten fràgils en molts casos, fins i tot en un territori relativament delimitat com el que ha escollit. Els retrets més fàcils que hom pot fer a aquesta obra es refereixen a aquelles qüestions que l'autor no ha tractat (el salisme no com a realitat sinó també com a mite, la immigració no simplement com a factor de transformació demogràfica i de base social de l'antifranquisme, sinó també com a factor de la crisi d'una identitat local i nacional) o que, a parer nostre, ha tractat insuficientment: hom hauria desitjat una anàlisi més crítica en el capítol dedicat a la historiografia terrassenca. Com sempre, aquest tipus de retrets acaben per proposar la continuació o l'ampliació del llibre ressenyat segons els interessos del crític. En resum, però, el text de Xavier Marcet conté estímuls sobrants per a pensar la història recent, la de Terrassa i la nostra.

JOSEP M. BENAUL I BERENGUER

Joan RIOS i MASANELL, *El Portal d'Europa i el Sabadell del segle XVI* (Sabadell, Biblioteca Quadern, 17, 1980), 87 p.

És força difícilós per a qualsevol aficionat a la història, l'intent d'endinsar-se en una qüestió de la qual només existeixen notícies poc concretes, encara que el tema sigui d'una realitat ben manifesta.

Davant d'un fet d'aquesta mena, hi caben diverses posicions, entre les quals hi ha la d'acceptar i confessar aquesta mancança d'informació específica o la de procedir al muntatge d'aventurades teories que, moltes vegades, no passen de ben incertes fantasies. Joan Rios i Masanell en el seu *El Portal d'Europa i el Sabadell del segle XVI* s'ha acollit a la primera, i possiblement més recomanable, solució.

En l'elaboració de llibres d'història existeixen també, d'acord amb aquestes posicions, dues possibilitats. Realitzar una obra fruit d'investigacions originals i de noves troballes informatives, o fer un resum divulgatiu d'informació ja coneguda.

Tot i que sabem que en Rios ha intentat, infructuosament, trobar noves dades sobre el Portal d'Europa, s'ha decantat, encertadament, a fer-ne un resum divulgatiu, ben nodrit amb cites dels tres mestres en la història de Sabadell: Antoni Bosch i Cardellach, Josep Salvany i Oller i Miquel Carreras i Costajussà.

Si són importants la realització i la publicació de recerques històriques, no ho és menys, ni de molt, la recopilació divulgativa de referències ja conegudes sobre un tema determinat.

Malauradament la coneixença de la història de Sabadell no és, crec jo, prou difosa. Obres bàsiques com els *Anales* i les *Memòries*, de Bosch i Cardellach, o els *Elements d'història de Sabadell*, de Miquel Carreras, són prou conegudes i llegides?

La publicació de treballs monogràfics, de fàcil i atractiva lectura i amb un bon recull de cites dels dos historiadors esmentats és, a més del mèrit del treball, un bon esquer per incitar a la consulta i la lectura de les fonts que se citen.

Si aquest fos l'únic mèrit del llibre de Joan Rios, ja seria prou per recomanar-ne la lectura. Però Rios ha tingut el gran encert, potser induït per la poca amplitud que permet el que devia ésser ben estret Portal d'Europa, d'ampliar-ne la informació parlant-nos, a més, de temes com són les muralles de Sabadell, els diversos portals i altres qüestions relacionades amb el Sabadell del segle XVI.

I és aquí, en parlar del segle XVI, quan trobo un xic dubtoses les consideracions fetes al llibre. Diu Rios: «*Efectivament, l'any 1562, en què Bosch i Cardellach fa referència a la vinguda del Bisbe que va donar nom a la Mare de Déu d'Europa...*» (pàg. 38). No és cert que Bosch i Cardellach faci referència a l'existència, en aquest any, del Portal d'Europa, ja que Bosch i Cardellach diu: «*27 marzo 1562 – El nombrado Portal de Manresa es incierto si mantuvo su nombre después de ser trasladado al extremo superior del Arrabal. Hoy le llaman Portal de Europa*». Aquest «*hoy*» de Bosch i Cardellach fa referència indubtable a la darrerria del segle XVIII, quan Bosch escriu els seus *Anales*.

Això no obsta, però, que *El Portal d'Europa i el Sabadell del segle XVI*, de lectura fàcil i interessant i, com hem dit, amb un bon aplec de cites d'historiadors sabadellencs, pugui ser considerat com una bona aportació a la tasca de divulgació de la història de Sabadell.

Ajuden també a fer més atractiu el llibre, els adients i magnífics dibuixos de n'Agustí Masvidal i Salavert.

JOAN ALSINA I GIRALT